

O pravdě ve světle diskursu [1993]

Dialog ve stínu Házmburku

Ve dnech 31. 5. a 1. 6. proběhlo na zámku v Libochovicích „filosofické kolokvium“; prof. Ladislav Hejdánek a prof. Václav Bělohradský zde měli příležitost říci vše, co dosud neřekli v diskusi započaté na podzim roku 1991 (Přítomnost, LtN) – a vrchovatě jí využili. Asi padesát přítomných mohlo po deset hodin čistého času sledovat dva zcela odlišné způsoby myšlení, aniž pak kdokoli dokázal učinit jednoznačný závěr. Nemohu napsat, o čem všem byl dialog veden (V. Bělohradský označil v samotném úvodu hovor o jednom tématu jako iluzi), chtěl bych však připomenout několik momentů, které považuji pro praktický život za důležité.

1. Pravda a režim řeči aneb co je ekologie.

Hejdánek pojímá pravdu „řádlovsky“; pravda je to, oč usilujeme. Není nám dána, ale vítězí navěky – je vždy tím, co zde dosud *není*, a co teprve musíme uskutečnit. Podle Bělohradského je pravda naopak všude, kam se podíváme. Není těžké říkat pravdu, ale být si vědom „režimu řeči“, tj. toho, jaká témata a kteří řečníci jsou z diskuse předem vyloučeni, aby pravda mohla vůbec působit. Pravda pak nepřestane být pravdou, ale přestane být tím nejdůležitějším. Odtud Bělohradského (mezi potomky husitů!) kacírská slova: „nejde o pravdu“. (V Saint-Exupéryho Malém princí je jakási vědecká teorie přijata až poté, co její předkladatel oblékne frak, a v Čapkově utopickém románu hodnotí expert výsledky bádání kteréhosi mloka těmito slovy: „Ta havěť nás chce něčemu učit?“ K jistému režimu řeči prostě patří, že řečník nenosí turban, nebo že není mlok.) Vaculíkovo „dosti lidských práv“ znamená pak také: dosti režimu řeči, v němž smí mluvit pouze člověk. A EKologie možná není než EKonomie v jiném režimu řeči.

2. Vyprávění a skutečnost aneb co je polis.

Zatímco Hejdánek upozorňuje na nutnost rozlišovat mezi skutečností a tím, co o sobě někdo vypravuje (člověk o sobě nejpravdivěji vypovídá, když nic neříká), domnívá se Bělohradský, že takové rozlišení není možné. Nelze vůbec vyprávět o sobě, neboť by to znamenalo, že existuje nějaké já mimo toto vyprávění. Nikdy nevyprávíme o skutečnosti, ale vždy vyprávíme skutečnost. Nemůžeme mluvit proti svému svědomí, neboť na slova, která říkají pravdu o našem životě, nejsme schopni reagovat neutrálně. Protože není nic mimo naše vyprávění, nelze nikdy podřídit svět skutečnosti, do níž bychom nezahrnovali mínění druhých.

3. Problém a jeho řešení aneb co je filosofie.

Hejdánek zdůrazňuje, že filosof se musí soustředit na řešení nejdůležitějších problémů (konkrétně vypracování pojmového aparátu k uchopení nepředmětné intence). Bělohradský vypovídá o tom, že v epoše médií již nevíme, co je vlastně základní problém, natož jak by se měl řešit. Pak by ovšem dialogy, jako tento libochovický, neměly být ničím svátečním; jsou nepostradatelnou součástí našeho života, neboť v situaci, kdy nikdo nic neví, nás může od různých konečných řešení odvrátit jen neustálá přítomnost mnoha názorů, které neusilují o smíření.

Martin Vrba